

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА»

Факультет філології

Кафедра української мови

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Лінгвістична категоріологія

Освітня програма 035 Філологія (PHD)

Спеціальність Українська мова і література

Галузь знань 03 Гуманітарні науки

Затверджено на засіданні кафедри
Протокол № від 2021 р.

м. Івано-Франківськ – 2021

ЗМІСТ

1. Загальна інформація
2. Анотація до курсу
3. Мета та цілі курсу
4. Результати навчання (компетентності)
5. Організація навчання курсу
6. Система оцінювання курсу
7. Політика курсу
8. Рекомендована література

1. Загальна інформація	
Назва дисципліни	Лінгвістична категоріологія
Викладач (-і)	Володимир Барчук
Контактний тел. викладача	(0342) 59 60 78
E-mail викладача	volodymyr.barchuk@pnu.edu.ua
Формат дисципліни	Очна
Обсяг дисципліни	3 кр. ЄКТС
Посилання на сайт дистанційного навчання	http://www.d-learn.pu.if.ua
Консультації	Пн. 13.30-15.00
2. Анотація до курсу	
<p>Курс „Лінгвістична категоріологія” покликаний ознайомити аспірантів із новою лінгвістичною парадигмою зі сфери функціональної та структурної граматики – категоріологією. В основі побудови мовної системи загалом та кожного із її ярусів зокрема перебуває категорія, яка визначає горизонтальні та вертикальні зв'язки мовних одиниць. Знання про мову можна представити як визначення, характеристику та опис лінгвістичних категорій. Такий теоретичний підхід здатен забезпечити повний, всебічний та системний опис лінгвістичного об'єкта, а також усунути суперечності традиційних підходів, зокрема формально-граматичного. Категорійна граMATика дає можливість розкрити взаємозв'язки одиниць різних рівнів, визначити їхній статус в межах категорійної множини, інваріантне значення та функціональну семантику.</p> <p>Ключові поняття: категоріологія, категорія, граматична категорія, категорійна множина, інваріантне значення.</p>	
3. Мета та цілі курсу	
<p>Метою викладання навчальної дисципліни “Лінгвістична категоріологія” є ознайомлення із системою та структурою лінгвістичних, зокрема граматичних категорій, визначення суперечливих питань традиційної граматики та шляхів і підходів до їхнього розв'язання у світлі вчення про категорії. Дисципліна має навчити аспіранта оцінювати теоретичні засади інтерпретації мовних явищ у зв'язку із об'єктом аналізу, мовними фактами на принципах системності, єдності методології, логічності, послідовності. Курс пропонує авторську позицію низки граматичних категорій та одиниць; курс передбачає поглиблене вивчення питань граматики на основі сучасних наукових підходів.</p>	
4. Результати навчання (компетентності)	
<p>КК. Здатність особи розв'язувати складні задачі і проблеми в процесі професійної діяльності у галузі освіти та науки (лінгвістики, літературознавства, методики викладання) або навчання, що передбачає проведення досліджень та впровадження інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог.</p> <p>Загальні компетентності:</p> <p>ЗК 1. Здатність застосовувати знання у процесі професійної діяльності у закладах освіти різних рівнів акредитації.</p> <p>ЗК 3. Здатність до пошуку, оволодіння сучасними знаннями та інформаційними технологіями.</p> <p>ЗК 4. Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу, вироблення власної дослідницької стратегії і реалізації її у професійній діяльності.</p> <p>ЗК 5. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації, вміння знаходити оптимальні рішення, проявляти креативність та лідерство, працювати в команді.</p> <p>ЗК 6. Вміння діагностувати проблеми в галузі освіти, знаходити компромісні рішення та брати відповідальність за їх втілення, бути самокритичним.</p>	

ЗК 9. Здатність вільно і грамотно усно та письмово спілкуватися державною українською мовою та володіти іноземною мовою.

ЗК 10. Здатність поважати погляди представників інших культур, цінувати різноманіття та мультикультуральність, дотримуватися гендерної рівності, зважати на права людей з особливими потребами.

ЗК 11. Здатність планувати свій час, працювати автономно і самостійно.

Фахові (спеціальні) компетентності:

ФК 1. Здатність виявляти потенційні зв'язки освітньої теорії, освітньої політики та практик української мови і літератури в освітніх закладах різних рівнів акредитації.

ФК 2. Уміння застосовувати теоретичні та практичні знання з мовознавчих, літературознавчих, психолого-педагогічних дисциплін, використовувати сучасні методики і технології навчання у закладах освіти.

ФК 3. Уміння враховувати індивідуальні особливості здобувачів освіти, організовувати комунікацію, забезпечувати рівноправну, доброзичливу атмосферу, що сприяє навчанню, незалежно від соціально-культурних, економічних, гендерних особливостей учасників освітнього процесу.

ФК 4. Здатність розуміти тенденції в науці та освіті; готовність до впровадження та обміну передовим досвідом та критичного аналізу власних педагогічних напрацювань..

ФК 7. Здатність проводити фахово орієнтовані наукові дослідження, брати участь у різних формах наукової комунікації.

ФК 9. Здатність здійснювати об'єктивний контроль і оцінювання рівня навчальних досягнень студентів та учнів з української мови та літератури; аналізувати особливості сприйняття та засвоєння ними навчальної інформації з метою корекції й оптимізації навчально-виховного процесу.

ФК 10. Здатність до застосування знань, умінь і навичок із циклу професійно-наукових дисциплін, володіння мовознавчими і літературознавчими термінами та поняттями, застосування їх у процесі аналізу та інтерпретації текстів різних стилів.

ФК 12. Здатність до усвідомлення національно-світоглядного, художньо-виховного, творчо-розвивального потенціалу мови та словесного мистецтва, уміння враховувати національні, етнічні, регіональні особливості в процесі навчання, формувати національно-свідому особистість.

ФК 13. Здатність дотримуватись принципів академічної доброчесності.

Програмні результати навчання:

ПРН 1. Використовувати українську мову як державну в усіх сферах суспільного життя, зокрема у професійному спілкуванні.

ПРН 2. Усвідомлювати специфіку предметної області та розуміти особливості професійної діяльності, взаємозв'язки філологічної науки з іншими галузями науки і практики.

ПРН 3. Володіти методами та формами викладання української мови та літератури у вищій школі; розуміти основні функції та завдання педагогіки і психології вищої школи.

ПРН 4. Здійснювати лінгвістичний та літературознавчий аналіз текстів різних стилів і жанрів, інтерпретувати мовно-літературні процеси.

ПРН 5. Уміти організовувати та проводити науково-педагогічні дослідження, представляти їх результати у письмовій та усній формах, представляти результати досліджень у публікаціях, кваліфікаційних роботах, узагальнювати емпіричні дані, робити умовиводи та формулювати висновки.

ПРН 6. Застосовувати сучасні та інноваційні технології для успішного й ефективного здійснення професійної діяльності та забезпечення якості наукового дослідження.

ПРН 9. Володіти комунікативною мовленнєвою компетентністю української та іноземної мови задля ефективної міжкультурної комунікації та підвищення професійного рівня.

ПРН 10. Володіти критичним мисленням, творчо використовувати різні теорії і досвід

(вітчизняний і закордонний) у процесі вирішення соціальних і професійних завдань.
 ПРН 13. Здатність до самостійного та автономного навчання упродовж життя на основі власної траєкторії розвитку.
 ПРН 14. Дотримуватися правил академічної доброчесності.

5. Організація навчання курсу

Обсяг курсу					
Вид заняття			Загальна кількість годин		
лекції			12		
семінарські заняття / практичні / лабораторні			18		
самостійна робота			60		
Ознаки курсу					
Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)	Нормативний / вибірковий		
3-й	Українська мова і література	другий	основний		
Тематика курсу					
Тема, план	Форма заняття	Література	Завдання, год	Вага оцінки	Термін виконання
<p>Тема 1. Лінгвістична категоріологія як навчальна і наукова дисципліна.</p> <p>Тема 2. Категорія як лінгвістичне поняття, Види категорій.</p> <p>Тема 3. Система граматичних категорій. Категорії іменника. Категорійні особливості ознакових частин мови.</p> <p>Тема 4. Темпоральність як ядерна дієслівна категорія. Інтервал.</p> <p>Тема 5. Категорії часу та таксису, їхні інтеграційні та диференційні ознаки.</p> <p>Тема 6. Категорії способу, особи та числа, їхня предикатна природа. Категорія виду.</p>	Лекція	Згідно з планом	Усна відповідь. Реферат.	30% 20%	За розкладом Згідно із темою
	Лекція	Згідно з планом	Усна відповідь. Реферат.	30% 20%	За розкладом Згідно із темою.
	Лекція	Згідно з планом	Усна відповідь. Реферат.	30% 20%	За розкладом Згідно із темою.
	Лекція	Згідно з планом	Усна відповідь. Реферат.	30% 20%	За розкладом Згідно із темою.
	Лекція	Згідно з планом	Усна відповідь. Реферат	30% 20%	За розкладом Згідно із темою.
	Лекція	Згідно із планом	Усна відповідь Реферат	30% 20%	За розкладом Згідно із темою.

Теми практичних занять

	Назва теми	Кількість Годин
1	Лінгвістична категоріологія як навчальна і наукова дисципліна. Теоретичні та практичні аспекти категоріології. Традиційне розуміння категорії. Проблеми трактування категорій.	2
2	Категорія як лінгвістичне поняття, Види категорій. Поняттєві та структурні категорії. Системотворча роль категорій граматики.	2
3	Категорії іменних частин мови. Категорії іменника. Інваріантне значення та структура іменникових категорій.	2
4	Категорійні особливості ознакових частин мови. Морфологічні класи з погляду категорійної граматики. Диференційні та релятивні категорії.	2
5	Проблематика пошуково-кваліфікаційної роботи у світлі категорійної граматики. Категорійний статус об'єкта дослідження. К.р.	2
6	Ієрархія дієслівних категорій. Категорія темпоральності та її структура. Визначення та інваріантне значення темпоральних категорій.	2
7	Інтервал як базова дієслівна категорія. Типологія інтервалу. Засоби та способи вираження інтервальних значень.	2
8	Час і таксис в структурі категорії темпоральності та у системі дієслівних категорій. Типологія часу і таксису.	2
9	Дієслівні категорії особи і способу. Категорія виду. Підсумкова к.р.	2

6. Система оцінювання курсу

Загальна система оцінювання курсу	Оцінювання здійснюється у таких вимірах: 100 балів – університетська шкала; шкала ECTS; національна шкала – чотирибальна із відповідними визначеннями (відмінно, добре, задовільно, незадовільно). Структура оцінки: екзаменаційна робота – 50%; усні відповіді – 30%; реферат – 20%.
Вимоги до письмової роботи	Контрольна робота має правильно (концептуально обґрунтовано) висвітлити 50+1% обсягу матеріалу.
Семінарські заняття	Оцінювання за п'ятибальною шкалою.
Умови допуску до підсумкового контролю	Виконання усіх запланованих завдань і форм роботи, отримання з кожного позитивної оцінки (п'ятибальна шкала), а також сумарної кількості балів не менше 50 за практичний курс (стобальна шкала).

7. Політика курсу

Фаховість, професійність, фахова та загальна етика, чесність, об'єктивність, морально-етичне підґрунтя професійної мотивації, толерантність.
Жодні форми порушення академічної доброчесності не толеруються. У випадку таких порушень реагування згідно із Положенням 1 (про запобігання академічному плагіату) і Положенням 2 (про Комісію з питань етики та академічної доброчесності).

8. Рекомендована література

- Ажеж Клод. Человек говорящий. Вклад лингвистики в гуманитарные науки / Клод Ажеж ; [пер. с фр. Б. П. Наумова]. – М. : Едиториал УРСС, 2003. – 304 с.
- Барчук В. Граматична категорія темпоральності: семантико-структурний аспект / В. Барчук // Мовознавство. – 2011. – №6. – С. 64-76.
- Барчук В. Граматична категорія темпоральності: семантико-структурний аспект / В. Барчук // Мовознавство. – 2011. – №6. – С. 64-76.
- Барчук В. Граматичні категорії дієслова: навчальний посібник. – Івано-Франківськ, 2015. – 96 с.
- Бондар О. І. Темпоральні відношення в сучасній українській літературній мові: Система засобів вираження : наукова монографія / О. І. Бондар ; Одеський державний університет імені І. І. Мечникова. – Одеса : Астропринт, 1996. – 192 с.
- Бондарко А. В. Теория функциональной грамматики: Введение, аспектуальность, временная локализованность, таксис / А. В. Бондарко. – 2-е изд. – М. : Эдиториал УРСС, 2001. – 348 с.
- Вітгенштайн Л. Tractatus logico-philosophicus. Філософські дослідження / Людвіг Вітгенштайн. – К. : Основи, 1996. – 311 с.
- Городенська К. Дієслово. Прислівник / К. Городенська // Теоретична морфологія української мови / І. Вихованець, К. Городенська / за ред. І. Вихованця. – К. : Пульсари, 2004. – С. 217–327.
- Г'юм Д. Трактат про людську природу / Д. Г'юм. – К. : Всесвіт, 2003. – 550 с.
- Есперсен О. Філософія граматики / О. Есперсен : пер. с англ. В. В. Пасеки и С. П. Сафроновой ; под. ред. Б. А. Ильиша. – М. : Едиториал УРСС, 2002. – 408 с.
- Калько М. Аспектуальність: категоризація, класифікація і репрезентація в сучасній українській літературній мові / М. Калько. – Черкаси : Видавець Чабаненко Ю., 2008. – 384 с.
- Ковалик І. І. Про лінгвальні категорії, їх властивості і види / І. І. Ковалик // Мовознавство. – 1980. – № 5. – С. 10–13.
- Коць Л. М. Дієприслівник у сучасній українській літературній мові / Л. М. Коць. – К., 1964. – 164 с.
- Мірченко М. В. Структура синтаксичних категорій / М. В. Мірченко. – Луцьк : Вежа, 2001. – 340 с.
- Опришко А. Я. Ще одна знахідка неопублікованих лекцій О. О. Потебні „Синтаксис русского языка” / А. Я. Опришко // Наукова спадщина О. О. Потебні і сучасна філологія. – К. : Наукова думка, 1985. – С. 206–221.
- Полянский С. М. Основы функционально-семантического анализа категории таксиса (на материале немецкого языка) / С. М. Полянский. – Новосибирск, 1990. – 93 с.
- Постовалова В. И. Гипотеза как форма научного знания / В. И. Постовалова // Гипотеза в современной лингвистике / отв. ред. Ю. С. Степанов. – М. : Наука, 1980. – С. 14–76.
- Потебня А. А. Мысль и язык / А. А. Потебня. – К. : Синто, 1993. – 191 с.
- Рассел Б. Человеческое познание: Его сфера и границы / Бертран Рассел ; пер. с англ. – К. : Ника-Центр, 2001. – 560 с.
- Русанівський В. М. Формування граматичних категорій дієслова / В. М. Русанівський // Історія української мови. Морфологія. – К. : Наукова думка, 1978. – С. 274–309.
- Семенова Н. В. Семантика таксиса: концептуалізація і категоризація / Н. В. Семенова. – Великий Новгород, 2002. – 265 с.
- Слободинська Т. С. Таксис в українській мові: універсальні характеристики та специфічні риси / Т. С. Слободинська. – Вінниця : ПП Балюк І. Б., 2011. – 404 с.
- Соколова С. О. Префіксальний словотвір дієслів у сучасній українській мові / С. О. Соколова. – К. : Наукова думка, 2003. – 283 с.
- Храковский В. С. Таксис: семантика, синтаксис, типология / В. С. Храковский // Типология таксисных конструкций. – СПб. : Знак, 2009. – С. 11–113.

- Чейф Л. Уолесс. Значение и структура языка / Уолесс Л. Чейф ; пер. с англ. Г. С. Щура. – М. : Прогресс, 1975. – 432 с.
- Bloomfield L. Algonquian / L. Bloomfield // Linguistic Structures of Native America. – N.Y., 1946. – № 6. – P. 85–129.
- Dressler W. Studien zur verbalen Pluralität: Iterativum, Distributivum, Durativum, Intensivum in der allgemeinen Grammatik, im Lateinischen und Hethitischen / W. Dressler. – Wien : Böhlau, 1968. – 253 p.
- Holden Kyril A. The Functional Evolution of Aspect in Russian / Kyril A. Holden // Verbal Aspect in Discourse: Contributions to the Semantics of Time and Temporal Perspective in Slavic and non-Slavic Languages / ed. by Nils B. Thelin. – Amsterdam, Philadelphia: J. Benjamin Pub. Co., 1990. – P. 131–158.
- Jakobson R. Shifters, Verbal Categories, and the Russian Verb / R. Jakobson // Selected Writing: Word and Language / ed. S. Rudy. – The Hague : Paris : Mouton, 1971. – P. 130–147.
- Reichenbach H. The Tenses of Verbs / H. Reichenbach // The Language of Time. – N.Y. : Oxford University Press, 2005. – P. 71–78.
- Sgall P. The Meaning of the Sentence in its Semantic and Pragmatic Aspects / P. Sgall, E. Hajičová, J. Panevová. – Prague : Academia, 1986. – 353 p.
- Vendler Z. Verbs and Times / Z. Vendler // The Language of Time. – N.Y. : Oxford University Press, 2005. – P. 21–32.

Викладач :

В. Барчук